

Ko tikėjomės iš Lietuvos aukštojo mokslo prieš 20 metų - interviu su to meto akademinės bendruomenės nariais

Dalija Gudaitytė
LSMU

Kontekstas

- ▶ Ekspertų apklausa vyko 1998 - 1999 metais, kai rengiau daktaro disertaciją:
- ▶ **AUKŠTOJO MOKSLO TAPIMO MASINIU REIŠKINIO YPATUMAI: PASAULINĖS TENDENCIJOS IR JŲ PROJEKCIJA Į LIETUVĄ**
- ▶ Disertacijos vadovė -
prof. habil. dr. Palmira Jucevičienė
- ▶ Ekspertams buvo pateikti klausimai (14) pagal išskirtus aukštojo mokslo tapimo masiniu kriterijus

Ekspertai

Lietuvos mokslo tarybai ir Lietuvos mokslų akademijai bei mokslo institutams atstovauja:

- ▶ **Matematikos - informatikos instituto direktorius Laimutis Telksnys** (habilituotas daktaras, profesorius (technikos mokslai), buvęs LMT narys, Informacijos ir ryšių komisijos pirmininkas).
- ▶ **Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas Kęstutis Makariūnas** (habilituotas daktaras, profesorius (gamtos mokslai), buvęs LMT prioritetų ir finansavimo komisijos narys);
- ▶ **Rimantas Sližys** (habilituotas daktaras, profesorius (gamtos mokslai), Mokslo ir studijų reformos **ekspertų grupės vadovas**).

Ekspertai

Rektorių konferencijai ir aukštosioms mokykloms atstovauja:

- ▶ Lietuvos aukštųjų mokyklų **Rektorių konferencijos prezidentas Juozas Antanavičius** (habilituotas daktaras, profesorius (humanitariniai mokslai), LMA Rektorius, buvęs Kultūros ir meno mokslo institucijų asociacijos prezidentas);
- ▶ Didžiausio Lietuvoje Vilniaus universiteto akademinių reikalų **prorektorius Saulius Vengris** (daktaras, docentas (fiziniai mokslai));

Ekspertai

Valstybės įsteigtoms institucijoms, kuruojančioms aukštąjį mokslą, atstovauja:

- ▶ Mokslo ir studijų departamento prie Lietuvos Švietimo ministerijos **direktorius Algirdas Žalys** (daktaras, docentas (socialiniai mokslai, ekonomika), LR Vyriausybės patarėjas švietimo ir mokslo klausimais);
- ▶ Studijų kokybės vertinimo **centro direktorius Algirdas Čižas** (habilituotas daktaras, profesorius (fiziniai mokslai), Aukštojo mokslo reformos dalyvis, rengė aukštąjį mokslą reglamentuojančių juridinių aktų projektus).

Ar į aukštąją mokyklą turėtų patekti visi norintys ir galintys joje studijuoti ?

- ▶ „Kaip matyti, mes visai netoli to esame, visai nesunki užduotis yra **šitą pasiekti**. Šioje situacijoje skepticizmas gali išplaukti tik iš ekonominės situacijos. Jei atrandame būdų, kaip studentus pafinansuoti, tai aš tik už tai. Šiuolaikinė visuomenė, informacijos visuomenė, ji ,be abejo, turi siekti aukštojo mokslo...”
- ▶ „Jeigu būtų ekonominės galimybės, turėtų patekti visi galintys, **ne norintys, bet galintys**. Nežinia, kada tai bus, kada tai leis ekonominės sąlygos. Kol kas jos negali plėstis, jos gali tik siaurėti, nes valstybės finansavimas per menkas...”
- ▶ „Nėra visai aišku, ką reiškia galintys - turintys finansinių galimybių? Ar turintys sugebėjimų? Tai valstybė turėtų visus išmokslinti? Gal kada nors taip ir galėtų būti. Tokiu atveju tai nuo valstybės galimybių priklauso. **Tai gali išlikti kaip siekiamybė**, o jei žmonės turi pinigų, tai problemos ir dabar nebėra...”

Kokius alternatyvius aukštojo mokslo finansavimo šaltinius Lietuvoje galėtume numatyti?

- ▶ „Yra siūloma, kad turėtų būti sukurti **įstatymai, kurie skatintų darbdavius, firmas leisti į mokslą savo būsimą darbuotoją ir užmokėti už jo studijas...**“
- ▶ „Taip pat reikia įstatyminių pakeitimų, kad pinigai, užmokėti už specialisto rengimą, būtų skaitomi **kaip įmonės investicijos, išlaidos, taigi, neapmokestinamos...**“
- ▶ „Yra siūloma netgi fizinių asmenų mokestį pamažinti tąja dalimi, kiek yra šeimoje išleidžiama vaikų mokymuisi. **Jei šeima turi studentą, tai tos šeimos dirbančiųjų dalis mokesčių yra nurašoma.** Toliau, be abejo, turėtų augti Lietuvoje **sponsorystė**. Firmos, turtingos įmonės, bankai turėtų remti aukštąjį mokslą, kaip kad yra senajame kapitalistiniame pasaulyje, kur net valstybiniai universitetai (iki 40, net iki 60 procentų turimų lėšų) tokiais būdais užsidirba. Pas mus būtų naudinga tokia perspektyva - pasinaudoti tuo, kas pasaulyje jau seniai egzistuoja...“

Ar aukštasis mokslas, kritikuodamas negatyvius visuomenės reiškinius, nerizikuoja likti be finansavimo šaltinių. Kaip vertinti šį paradoksą?

- ▶ „Žinoma, ne apskritai be finansavimo šaltinių, bet rizikuoja prarasti galimybę savo padėtį gerinti, nes dabar padėtis yra kritinė. Taip blogai dar nėra buvę aukštajame moksle finansavimo aspektu. (...) Kada tu tampi prašytoju, **tau pasako: koks buvai, kokią partiją rėmei, kokias nuotaikas palaikei**. Yra rizika, bet mes sąmoningai einame į tą riziką. Jeigu mes neteisūs, tai bus įrodyta, kad aukštajam mokslui finansavimo pakanka. O jei esame teisūs, tai šitos žmogiškos silpnybės neturėtų vairuoti aukštosios mokyklos likimo...”
- ▶ „Aukštasis mokslas turi kritikuoti negatyvius visuomenės reiškinius. Rizika visada yra, bet protinga **vyriausybė aukštojo mokslo įstaigų pasakomus kad ir nelabai malonius dalykus turėtų priimti ir pagalvoti, ką daryti toliau**. Šiuo metu kritika yra daugiausia nekonstruktyvi...”

Ar aukštasis mokslas, kritikuodamas negatyvius visuomenės reiškinius, nerizikuoja likti be finansavimo šaltinių. Kaip vertinti šį paradoksą?

- ▶ „**Mokslo visuomenė pasyvi.** Trūksta strateginių tyrimų Lietuvoje. Kur išvados partijoms, Seimui, Vyriausybei apie tendencijas per 10 metų?(...) Jeigu yra kokios **tendencijos, tai jos nėra pakankamai pagrįstos be mokslinių tyrimų...**“
- ▶ „Kalbant apie aukštąjį mokslą plačiaja prasme, tai jo potencialas nėra pakankamai išnaudotas. Jis užsidaro savo autonomijoje. O reikėtų visus sujungti pagal sritis ir prašyti, kad atliktų rimtus tyrimus, analizę, prognozę tiems, kurie turi tuos tyrimus priiminėti, teikti siūlymus ir tuo pačiu turi šviesti, nes kol Seimo žmonės susiorientuoja, ką reikia daryti, jų kadencija pasibaigia...“

Koks jūsų požiūris į socialinių ir humanitarinių mokslų vietą kitų mokslų atžvilgiu? Ar reikėtų šiuo metu jiems skirti didesnę dėmesį?

- ▶ Reikėtų didesnio dėmesio. Visuomenės pažanga yra ne tik technologijos pažanga, informatikos pažanga, žinių sukaupimas, tai yra žmogaus vidaus pasaulis, žmogaus nusiteikimas. **Patriotizmas, žingeidumas, pozityvi asmenybė ugdoma ne matematikos, ne fizikos, o humanitarinių mokslų.**
- ▶ Reikia žmogų daryti žmogumi. Jei žmogus jaus, kad jis sau, savo šeimai, savo valstybei nori padaryti gera, jis neišvengiamai turės siekti technikos, technologijos, žinių. Ta prasme reikėtų skirti didesnę dėmesį: **mūsų valstybė bus stipri, jei bus stiprios išsilavinusios asmenybės. Kaip rodo praktika, didelė humanitarinė potencija padaro žmogų labai imlų žinioms.**
- ▶ Manau, kad šalies mokslinei kultūrai būtina **harmoninga mokslų plėtotė**. Dabartinės socialinių ir humanitarinių mokslų problemos yra pagrindinai ne jų santykio su kitais mokslais problemos, o mokslo sričių vidaus sandaros ir mokslo kokybės kai kuriose kryptyse problemos. Būtent tam reikia skirti dėmesį.

Koks jūsų požiūris į socialinių ir humanitarinių mokslų vietą kitų mokslų atžvilgiu? Ar reikėtų šiuo metu jiems skirti didesnę dėmesį?

- ▶ „Viena iš problemų, kodėl yra **atotrūkis tarp valdžios ir visuomenės, tai yra tai, kad visuomenė nėra prabudusi**. Iš čia ir korupcijos problemos. Nėra organizacijų, kurios atneštų iki valdančiųjų sluoksnių visuomenės nuomonę. Ir nesunku formuoti visuomenės nuomonę, kai ta visuomenė faktiškai pati tuo rimtai neužsiima. O kad žmogus galėtų įsijungti į tą procesą, socialinis humanitarinis išsilavinimas, teikiamas aukštojoje mokykloje, turėtų būti žymiai rimtesnis (...) Kur mūsų filosofijos mokykla, kur mūsų žmonių organizuota nuomonė?
- ▶ Pereiname prie neuniversitetinio aukštojo mokslo. Ir nors pasaulyje tai nėra priimta, tačiau ir tose mokyklose socialinis humanitarinis blokas turėtų būti, kad aukštąją mokyklą baigę žmonės turėtų savo požiūrį į visus dalykus, kad būtų aišku, jog jie „stovi ant kito laiptelio” ir jau kitaip žiūri į gyvenimą...”

Diskusijai - klausimas

O ant kokio laiptelio stovime šiuo metu?